
Europese richtlijn auteursrecht: geen hapklare brok in België

INTERVIEW

Alle goede bedoelingen ten spijt hinkt ons land, samen met vele andere, achterop bij de omzetting van Europese regels in nationaal recht. België had tot 22 december 2002 de tijd om de Europese richtlijn op het gebied van auteursrecht in nationale wetgeving om te zetten. Een half jaar later is nog geen doorbraak in zicht zodat de nieuwe wetgevende kamers zich de komende weken/ maanden mogen/moeten buigen over een extreem ingewikkeld dossier waarin veel partijen betrokken zijn en waarbij veel geld op het spel staat. De richtlijn is dus ook voor ons land geen hapklare brok.

Deze bijdrage probeert een status quaestionis te geven van de Europese richtlijn zelf en de alsnog vruchteloze pogingen om te komen tot omzetting in Belgisch recht. Bij wie konden we beter terecht dan bij Julien Van Borm, directeur van de bibliotheek van de Universitaire Instelling Antwerpen en Wim De Vos, tot voor kort stafmedewerker van de Koninklijke Bibliotheek te Brussel maar nu verbonden aan het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen? Van Borm volgt het dossier al jaren en is covoorzitter van Informatie & Maatschappij, de feitelijke vereniging die de belangen van bibliotheken, musea en archieven verdedigt in het kader van het auteursrecht in het algemeen en de omzetting van de EU-richtlijn in Belgisch recht in het bijzonder. De Vlaamse Vereniging voor Bibliotheek-, Archief- en Documentatiewezenen is lid van dat platform.

INTERVIEW:

Van onze correspondent

Foto's:

Marijke Hoflack

Het gesprek dijde uit, meanderend langs de wereldhandel, theorieën rond copyleft of stakende monniken in de Middeleeuwen. Alles niettemin als duiding van de Europese richtlijn en omzetting in Belgisch recht, met als conclusie dat het water tussen de diverse betrokken partijen alsnog te diep was. Toch was men al een eind opgeschoten in dit proces van consensusvorming. De ontbinding van de federale kamers heeft voor een onvermijdelijke extra vertraging gezorgd. De nieuwe regering zal de draad opnieuw moeten opnemen.

WAAROVER GAAT HET?

Op 22 mei 2001 raakten Europees Parlement en Raad het eens over *"Richtlijn 2001/29/EG betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij"*. Een hele mond vol en voldoende om een modale lezer op de vlucht te jagen. Of, zoals een krantenjournalist begin 2001 schreef, *"naar Temptation Island te laten zappen"*.

Europese richtlijn auteursrecht:
geen hapklare brok in België

Vluchten kan evenwel niet. De richtlijn gaat iedereen aan, maar het gebeurt wel vaker dat Europese regels achtteloos terzijde worden geschoven of afgedaan als een ver-van-mijn-bedshow. Ten onrechte. Met de goedkeuring van de richtlijn is een nieuwe en belangrijke stap gezet in de harmonisatie van de Europese regelgeving. Het mag bovendien niemand ontgaan dat de afwikkeling van de richtlijn in handen was van Frits Bolkestein, binnen de Europese Commissie verantwoordelijk voor Interne Markt. Die verwijzing is illustratief voor de eerder mercantiele benadering vanuit het Europese gremium.

"Daar kan ik in komen. Er is immers ontiegelijk veel geld mee gemoeid. Van de Belgische inningmaatschappijen haalde Reprobel in de periode 1998-2001 niet minder dan 44.780.686,23 euro binnen of meer dan 1,8 miljard frank. Die enorme bedragen moeten we goed in het achterhoofd houden bij de discussie over auteursrechten," aldus Van Borm, volgens wie het zaak is erop te letten dat machtige lobbygroepen van de rechthebbenden de gebruikers niet in de hoek drummen.

MEEST GELOBBYDE RICHTLIJN

Want gelobbyd is er rond deze richtlijn. Het zal altijd wel een punt van discussie blijven, maar her en der is geopperd dat het 'de meest gelobbyde' richtlijn uit de Europese geschiedenis was. Nuchtere waarnemers die 'Europa' al langer volgen, hebben daar hun grootste twijfels over maar willen de pret niet bederven. Toen journaliste Deborah Hardgreaves de term in de gezaghebbende *The Financial Times* lanceerde, was een nieuwe mythe geboren. De beeldvorming was des te gemakkelijker omdat enkele 'vedetten'

Richtlijn 2001/29/EG

De auteursrichtlijn heet officieel "Richtlijn 2001/29/EG van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2001 betreffende de harmonisatie van bepaalde aspecten van het auteursrecht en de naburige rechten in de informatiemaatschappij".

Het specifieke aan deze richtlijn is ongetwijfeld dat er veel meer consideransen (61) zijn dan eigenlijke bepalingen. Die veelheid verraadt de complexiteit en de zorg om iedereen aan zijn trekken te laten komen. Maar ze is tegelijk een teken van zwakte omdat de richtlijn kennelijk veel heren moest dienen.

De richtlijn wil in de eerste plaats zorgen voor een rechtsbescherming van het auteursrecht en de naburige rechten in het kader van de interne markt, met bijzondere klemtoon op de kennismaatschappij.

Algemeen gesproken vertrekt de richtlijn van het principe dat auteurs, artiesten, uitgevers en omroeporganisaties de exclusieve rechten krijgen op de reproductie en de distributie van hun werk. Op die regel gelden uitzonderingen waarvan de richtlijn er een groot aantal opsomt maar die de individuele lidstaten zelf moeten invullen. Kopieën voor persoonlijk gebruik zijn mogelijk terwijl ook uitzonderingen gelden voor wetenschappelijk onderzoek en onderwijs.

Een eerste hoofdstuk bakent het doel en de werkingssfeer af (art. 1).

Hoofdstuk II handelt over rechten en beperkingen. Bij de rechten hoort het reproductierecht, het recht van mededeling en het distributierecht (art. 2 tot 5). Het meest commentarierende artikel is artikel 5 over beperkingen en restricties. De richtlijn heeft het over één verplichte uitzondering en twintig facultatieve. Specialisten voorspellen hierover de grootste moeilijkheden.

In hoofdstuk III gaat het over de bescherming van technische voorzieningen en informatie over het beheer van rechten (art. 6 en 7).

Het vierde en laatste hoofdstuk heeft het onder andere over sancties en rechtsmiddelen en over de omzettingstermijn (art. 8 tot 14).

Tijdens de totstandkoming van de richtlijn is almaar herhaald dat de noodzaak tot harmonisatie (in het kader van de interne markt) moest sporen met de eerbied voor de culturele eigenheid en de juridische tradities in elke lidstaat. De richtlijn hoopt een evenwicht te realiseren tussen de belangen van de rechthebbenden en die van de gebruikers, zoals de bibliotheken, archieven en documentatiecentra.

uit de showbusiness zich voluit in de campagne hadden gestort. Wie zou niet zwichten voor de charmes van Axelle Red of de klanken van Michel Jarre die aan de vooravond van de stemming in het Europees Parlement nog een persconferentie hielden en zo de Europese media-aandacht op zich vestigden?

"Tegenover zoveel mediageweld van de amusementsindustrie kunnen wij vanuit gebruikershoek in de bibliotheken niet op. Wij voeren een ongelijke strijd. Wij zijn maar een klein spietje van het grotere geheel waar de multimedia veel zwaarder wegen en ook al veel langer gestructureerd zijn. Amerikaanse en Europese verenigingen van bibliothecarissen hebben tijdens de

grote WIPO-conferentie in Genève, waar de basisteksten zijn geformuleerd, gedurende drie weken slechts één juriste gehad om hen te seconderen. Aan de kant van de 'rechthebbenden' was permanent een batterij advocaten in de weer. Volgens sommigen ging het om acht juristen die elkaar aflostten en aanvulden. We strenden dus met ongelijke wapens. En we moeten ons geen illusies maken: bij elke nieuwe afsprakenregeling zal de machtigste het halen. Omdat het om zo veel geld gaat, zullen zij alles op alles zetten om het laken naar zich toe te halen," aldus Van Borm. Hij meent ook dat een wetenschapper er eens werk van zou moeten maken alle cijfers bij elkaar te puzzelen over de bedragen die omgaan in de amuse-

mentsindustrie die hij "als de belangrijkste groeisector sinds de Tweede Wereldoorlog" bestempelt.

INTERNATIONALE CONTEXT

De verwijzing naar de WIPO-conferentie is een opstap om de Europese richtlijn in internationaal perspectief te plaatsen. Overweging 15 van de EU-richtlijn verwijst overigens expliciet naar de WIPO-verdragen. Die werden in december 1996 in Genève gesloten ter afronding van een conferentie onder auspiciën van de Wereldorganisatie voor de Intellectuele Eigendom (World Intellectual Property Organisation), een ent van de Verenigde Naties. "De Europese Commissie had er zich toe verbonden de Europese regelgeving in eenklank te brengen met die WIPO-verdragen. Van hun kant hebben de Amerikanen dat ook al gedaan met hun Digital Millennium Copyright Act," aldus Wim de Vos, volgens wie de technologische revolutie een heel 'omdenken' vergt. Hij maakt daarbij wat karikaturiserend een vergelijking met de Middeleeuwen toen de monniken mopperden en zelfs betoogden. "Hun geduldige werk – monnikenwerk – in de scriptoria waar ze sierlijke handschriften kopieerden, kon niet langer concurreren met de opkomende boekdrukkunst. Het duurde een hele tijd vooraleer zij zich bij die nieuwe toestand hadden neergelegd."

De opmerkingen van Wim de Vos lijken een echo van de stellingen van één van de voornaamste hedendaagse theoretici van de informatiemaatschappij, Nicholas Negroponte. Hij heeft

de gevolgen van de 'global village' waarover Marshall McLuhan enkele decennia geleden sprak, scherpzinnig geanalyseerd. Samengevat komt Negropontes visie hierop neer:

- plaatselijke culturen kunnen gemakkelijker naar buiten treden dankzij interactieve digitale informatietechnieken (waarbij elke gebruiker van informatie zelf 'leverancier' van informatie wordt);
- de informatie controleren in een digitale en interactieve context wordt veel moeilijker. Dit vereist een omdenken van de rol van de 'reggever' omdat er geen ruimte meer is voor centralistische en plannende interventies zoals toen de informatie met analoge technieken werd verspreid;
- controleproblemen rijzen niet alleen op het politieke maar ook op het economische vlak. De grote ondernemingen die tot dusver het grootste deel van de wereldeconomie controleren, zullen niet langer de enige zijn die op multinationale schaal werkzaam zijn. Tal van kleine bedrijfjes, soms met niet meer dan 2 of 3 personeelsleden, kunnen via het internet gemakkelijk de hele wereldmarkt bestrijken.

Ook Julien Van Borm gaat ver in zijn internationale duiding. Hij plaatst auteursrecht en andere intellectuele rechten in het ruimere kader van de Wereldhandelsorganisatie die onderhandelt over de vrijmaking van de

Wim De Vos en Julien Van Borm tijdens het gesprek.

handel in diensten GATS (General Agreement on Trade in Services) waarvan de zogenaamde TRIPS (Trade Related Intellectual Property Rights) slaan op de intellectuele eigendomsrechten. Hoe cruciaal die problematiek is, mag ook blijken uit de waarschuwing die VN-secretaris-generaal Pérez de Cuelar in 1996 al formuleerde. "Het GATT-akkoord heeft via de TRIPS een heroriëntatie van het copyright met zich gebracht, weg van de auteur naar een commercieel perspectief." Volgens Van Borm is er nood aan evenwicht; een begrip dat voortdurend opduikt in de discussie.

BIBLIOTHEEKUITZONDERING

Binnen de context van de wereldhandel heeft de Europese Unie haar richtlijn over auteursrecht uitgewerkt. Aan de goedkeuring in 2001 is een lange (lijdens-)weg voorafgegaan. Het *Groenboek* over het auteursrecht en de uitdaging van de technologie dateert al van 1988 of niet minder dan 15 jaar geleden. Gelet op de technologische vlucht vanaf de jaren 1990 haast een eeuwigheid geleden.

In 1992 sloegen Europese bibliotheken en documentatiecentra de handen in elkaar. Met de oprichting van het European Bureau of Library, Information and Documentation Associations (Eblida) wilden ze hun woord meespreken op de Europese lobby-agora. Toen Teresa Hackett afgelopen februari opstapte als directeur van Eblida, zei ze dat "het 'overleven' van de biblio-

Naburige rechten

Naburige rechten zijn er nog altijd oorzaak van dat cd's van het Brandenburger concert van Johann Sebastian Bach of een symfonie van Beethoven zoveel duurder zijn dan moderne werken, hoewel er geen auteursrechten meer op gelden. Voor de uitvoering en/of opnamen van die componisten uit de 17de en 18de eeuw zijn immers grote orkesten nodig en die uitvoerende musici moeten allemaal hun graantje meepikken.

Wim De Vos

Europese richtlijn auteursrecht:
geen hapklare brok in België

theekuitzondering in de Europese richtlijn" het hoogtepunt was geweest in haar carrière. "Die uitspraak kan ik volledig onderschrijven. Teresa en haar voorgangster, Emanuela Giavarra, hebben schitterend werk geleverd dat moeilijk kan worden overschat. Ik vind dat alle bibliotheken die beide dames zeer dankbaar moeten zijn," aldus Van Borm.

Die bibliotheekuitzondering stond, naast uitzonderingen voor andere sectoren, ook al in de Belgische auteurswet (wet Lallemand) uit 1994. "Dankzij lobbywerk in eigen land is onze sector er toen in geslaagd uitzonderingen te bedingen voor betalingen door onder andere bibliotheken, universiteiten, het onderwijs en sociale instellingen. We hebben ons toen gerealiseerd hoe belangrijk het was voor de hele maatschappij om sociale correcties aan te brengen aan de harde, economische rechten van de auteurs en hun uitgevers. Anders wordt het een louter innen van gelden, en zo'n vraag naar geld stopt nooit", zo blikt Van Borm op die periode terug en op de gang van zaken rond de inning.

Bij de totstandkoming van de Europese richtlijn was de bezorgdheid om een apart statuut te krijgen voor de bibliotheken, niet anders. "Het is dus niet toevallig dat we zo verguld zijn met een aantal consideransen uit de richtlijn. Neem considerans 14 die uitdrukkelijk voorziet in 'beperkingen en restricties in het algemeen belang ter wille van onderwijs en scholing'. Heel specifiek voor onze sector geldt natuurlijk ook considerans 34 die zegt dat lidstaten 'bepaalde beperkingen en restricties mogen voorzien ten behoeve van het onderwijs en wetenschappelijk onderzoek alsmede openbare instellingen zoals bibliotheken en archieven' of ten gunste van gehandicapten," zo gaat Wim De Vos op de eigenlijke richtlijn in.

BILLIJKE COMPENSATIE

Voor Van Borm betekent die bezorgdheid helemaal niet dat de sector zich mordicus zou verzetten tegen enige vergoeding. "Mag ik erop wijzen dat de richtlijn spreekt over 'billijke compensatie' (considerans 35) die ten goede moet komen aan de rechthebbenden, in casu de auteurs en hun uitgevers. Als ik die paragraaf ontleed, leg ik namens de gebruikers de klemtoon op 'billijk'. Maar daar dreigen we te belanden in een discussie over een glas dat half leeg dan wel half vol is. Voor de auteurs en hun uitgevers die op zo veel mogelijk inkomsten rekenen, zal het glas vlug half leeg zijn, terwijl degenen die moeten betalen, snel geneigd zullen zijn het glas half vol te verklaren. Helemaal moeilijk wordt het als, ook in onze sector, stemmen opgaan dat het niet de eindgebruikers – de bibliotheken of hun lezers – zijn die met

tal van tegemoetkomingen, zoals de al genoemde beurzen, maar ook literatuurpromotie, vertalingen, buitenlandse reizen of deelname aan buitenlandse beurzen zoals de Foire du Livre te Parijs, afgelopen voorjaar of straks de Frankfurter Buchmesse. Veel van wat we aankopen in onze bibliotheken is al gesubsidieerd op de markt gekomen. De gemeenschap, jij dus en ik, zegt Miller, heeft die publicatie al voor een deel betaald. Moet die gemeenschap dan ook nog betalen voor het uitlenen van dat boek? Een ietwat uitzonderlijk voorbeeld kan deze stelling goed illustreren. Het boek *Vuur van Bart Koubaa* werd op kosten van die Vlaamse Gemeenschap gratis uitgegeven op 60.000 exemplaren. Moeten daar ook nog eens leen- en reprogelden voor betaald worden? Ik stel vast dat dit soort vragen allicht deels ook om ideologische redenen sterker leeft in Franstalig België dan in Vlaanderen."

JULIEN VAN BORM: "HELEMAAL MOEILIK WORDT HET ALS, OOK IN ONZE SECTOR, STEMMEN OPGAAN DAT HET NIET DE EINDGEBRUIKERS – DE BIBLIOTHEKEN OF HUN LEZERS – ZIJN DIE MET GELD OVER DE BRUG MOETEN KOMEN. ZIJ WILLEN DE FACTUUR DOORSCHUIVEN NAAR EEN ANDER NIVEAU. MAAR ZODRA MEN BEGINT DOOR TE SCHUIVEN, DOEMT HET GEVAAR OP DAT NIEMAND ZICH NOG ECHT VERANTWOORDELIJK VOELT."

geld over de brug moeten komen. Zij willen de factuur doorschuiven naar een ander niveau. Maar zodra men begint door te schuiven, doemt het gevaar op dat niemand zich nog echt verantwoordelijk voelt. Ik geloof anderzijds dat slechts weinig bibliothecarissen weten wat Vlaanderen en Franstalig België aan de auteurs direct (beurzen, vertalingen) of indirect (leenrecht via de ministers Bert Anciaux en Paul Van Grembergen) toekent. De Franstalige minister van Cultuur Richard Miller stelt dat er inderdaad al veel gedaan wordt voor de auteurs. De auteurs en hun uitgevers genieten van

RETURN SCIENCE TO THE SCIENTIST AND COPYLEFT

Sluit deze redenering aan bij de stelling van de utopische socialist Pierre Joseph Proudhon die in de negentiende eeuw poneerde dat de schrijver de vertolker is van een collectieve creatie waarvan hij het eigendomsrecht niet kan claimen? Adepten van copyleft neigen naar die interpretatie en menen alleszins dat alle rechten toekomen aan het publieke domein.

Julien Van Borm: "Return science to the scientists is een steeds luider klin-

kende kreet in de academische wereld. Kunnen de wetenschappers weer, zoals vroeger, hun publicaties zelf uitgeven? Technisch kan dat beslist via technieken als het Open Archives Initiative Metadata Harvesting protocol. Het copyleft-ideeëngoesluit daarbij aan. Bij copyleft gaan de wetenschappelijke auteurs niet op zoek naar extra copyrightinkomsten, maar dienen ze enkel de wetenschap en hun persoonlijke wetenschappelijke reputatie. Maar of dit op dit ogenblik al een realistische benadering is, is weer een andere vraag. Universiteiten en andere wetenschappelijke instellingen beoordelen hun academici op basis van een aantal parameters. Vaak is de belangrijkste parameter het aantal publicaties in gezaghebbende tijdschriften. Daarvoor wordt in de exacte, toegepaste en biomedische wetenschappen de impact factor van de ISI-databanken gebruikt (Institute for Scientific Information in Philadelphia, VS). ISI sluit nieuwe tijdschriften niet uit, ook niet de elektronische tijdschriften, maar het duurt een aantal jaar voordat een nieuw tijdschrift een reputatie en een grote impactfactor heeft opgebouwd. De initiatieven van SPARC, en nu ook van SPARC-Europe, botsen op deze barrière. Hun publicaties zijn, althans voor de eerste jaren, te vergelijken met de 'witte producten' en wetenschappers aarzelen om daarin te publiceren. Die publicaties zijn er, maar ze hebben nog geen kwaliteitslabel. Veel energie zal nodig zijn om een nieuw elektronisch, internationaal evaluatiesysteem, vergelijkbaar met de ISI impactfactoren, te starten en te laten functioneren. Kwaliteitsevaluatie van wetenschappelijke publicaties is een must in de eerste plaats om op het internet het kaf van het (wetenschappelijke) koren te scheiden, maar in wetenschappelijke kringen ook om gewoon van goed en uitzonderlijk goed te kunnen onderscheiden.

In dezelfde sfeer zit de idee van copyleft. De notie copyleft stamt uit de softwarewereld en daarbinnen uit de academische wereld. Men creëert een software of doet onderzoek en rappor-

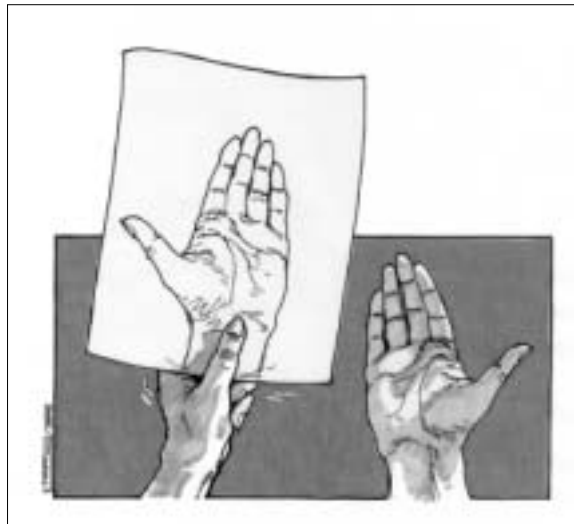
teert over dat onderzoek in een rapport of artikel maar geeft dit meteen vrij voor gebruik door iedereen. Toch heeft de academische wereld daar geen eensgezinde visie over. Daar, en ook in Vlaanderen, begint het puur economisch denken door te dringen."

Wim De Vos: "Concreet: je kunt je de vraag stellen of een academicus die betaald wordt om zijn wetenschappelijk werk te doen – en daar hoort ook de publicatieplicht bij –, niet tegelijk ook de plicht heeft die publicaties vrij ter beschikking te stellen van zijn collega's en zelfs van de hele gemeenschap. Voor heel wat academici is publiceren immers uiterst belangrijk. Gepubliceerd en gelezen worden is voor hen een levensdoel, en nogal wat uitgavenmechanismen zijn daarvoor eerder een hinderpaal."

Als voorbeeld van hoe een prestigieus wetenschappelijk instituut zijn 'kennis' gratis ter beschikking stelde van de gemeenschap verwijst Thomas Tindemans, counsel bij White & Case, naar het Max Planck Instituut in de voormalige Duitse Democratische Republiek. Volgens hem lagen 'ideologische overwegingen' aan de basis van deze houding. Niettemin stelt hij vast dat in academische kringen de idee van copyleft en open sources ook vandaag nog populair blijft, zonder daarom een overheersende stroming te worden.

'MONOPOLY PROVIDERS'

Een (sleutel-)argument dat de voorstanders van copyleft aanvoeren, is het verdwijnen van dat andere begrip dat zo centraal staat in de discussies over auteursrecht: piraterij. In de informatiemaatschappij wordt de mogelijkheid tot piraterij nog beduidend gemakkelijker. Een cd is zo gebrand of van het

COPYLEFT?

internet geplukt. En wie wil, 'bedient zich' op het net van de meest exotische informatie die zonder kwaliteitsverlies op nieuwe dragers te downloaden is.

De vraag of de Europese richtlijn gezorgd heeft voor een sluitend juridisch kader en dus een goed evenwicht heeft gecreëerd tussen 'rechthebbers' en 'consumenten' in de informatiemaatschappij, blijft niettemin heel omstreden.

Julien Van Borm: "Ik deel het optimisme van commissaris Bolkestein niet als zouden we nu met vertrouwen de uitdagingen van het digitale tijdperk tegemoet kunnen zien. De technologie verandert immers onzegbaar snel en straks duiken nieuwe dragers en systemen op waarvan we nu zelfs nog niet kunnen dromen. Herinnert u zich hoe gelukkig de platenuitgevers waren bij de komst van de cd die niet gekopieerd zou kunnen worden. De euforie heeft niet lang geduurd."

Volgens de directeur van de UIA-bibliotheek loert wel het grote gevaar van onbetaalbare licenties en de groeiende trend naar monopolievorming, waarvoor Teresa Hackett ook al had gewaarschuwd. "We dreigen inderdaad geconfronteerd te worden met 'monopoly providers'. Neem Elsevier. Dat bedrijf zorgt op een voorbeeldige wijze voor zijn aandeelhouders, maar dat gebeurt letterlijk op de kosten

Europese richtlijn auteursrecht:
geen hapklare brok in België

van de klanten, vaak bibliotheken. Die werden opgezadeld met prijsstijgingen van gemiddeld 10% per jaar over de voorbije 20 jaar. Wat doet nu zo een bedrijf: organisatie, kwaliteitscontrole door het systeem van 'peer review',

toegang tot het hele bestand als ze geen enkel abonnement op de papieren versie opzeggen. Ze zijn dus met handen en voeten gebonden aan die papieren (analoge) kopieën die jaar na jaar duurder worden. Het is niet houdbaar het digitale model van publiceren af te stemmen op het bestaande analoge systeem. Op termijn is een ander businessmodel onvermijdelijk waarbij je 'on demand' enkel die artikelen vraagt die je nodig hebt."

WIM DE VOS: "CONCREET: JE KUNT JE DE VRAAG STELLEN OF EEN ACADEMICUS DIE BETAALD WORDT OM ZIJN WETENSCHAPPELIJK WERK TE DOEN - EN DAAR HOORT OOK DE PUBLICATIE-PLICHT BIJ -, NIET TEGELIJK OOK DE PLICHT HEEFT DIE PUBLICATIES VRIJ TER BESCHIKKING TE STELLEN VAN ZIJN COLLEGA'S EN ZELFS VAN DE HELE GEMEENSCHAP".

verpakking van artikelen in afleveringen van tijdschriften en distributie. Maar de inhoud zelf is de onvervreemdbare eigendom van de wetenschappers, die ze gratis of in sommige disciplines zelfs tegen betaling (page charges) toeleveren aan de uitgevers. Daarna kopen de bibliotheken en de wetenschappers die informatie weer terug van de uitgevers. Een Nederlandse bibliothecaris noemt dat: broodjes verkopen aan de bakker. De uitgevers maken van die situatie misbruik. Op de morele rechten na eisen ze in den regel alle andere rechten op via het auteurscontract. Een uitgeverij als Elsevier is immers zo sterk dat ze auteurs kan dwingen afstand te doen van hun rechten als ze hun teksten daar gepubliceerd willen zien. Wie daar individueel storm tegen loopt, gedraagt zich als een don Quichote. Alleen een gezamenlijk optreden van auteurs kan die 'infernale kring' doorbreken. Met de toegang tot hun full-text-databanken gaan sommige uitgevers nog verder. Bibliotheken krijgen slechts

zoals mediaspecialist Dirk Voorhoof opmerkt.

De verplichte uitzondering slaat op de tijdelijke kopie. Marie-Christine Janssens, docente aan de KU Leuven, schreef in *Auteurs & Media* dat het al lang "in de sterren stond geschreven" dat het auteursrecht nieuwe uitzonderingen zou moeten aanvaarden als antwoord op de uitdagingen van netwerkcommunicatie. De uitzondering zegt dat "de toegelaten reproductiehandeling van voorbijgaande of incidentele aard moet zijn, een integraal en essentieel onderdeel vormen van een technisch procédé, waarbij dat procédé wordt toegepast met als enig doel de doorgifte in een netwerk of een rechtmatig gebruik en dat het bovendien geen zelfstandige economische betekenis mag hebben." In zekere zin vertaalt deze uitzondering het gezond verstand. Zonder deze beperking zou zelfs het functioneren van apparatuur onder auteursrecht vallen en zou je toestemming moeten vragen om je pc op te starten.

GEZONDE ACHTERDOCHT

Voorspelt de uitleg van Julien Van Borm weinig goeds voor de rechten van de consumenten in de optiek van de richtlijn betreffende auteursrecht en haar omzetting in Belgisch recht? Niet noodzakelijk, al is een gezonde achterdocht toegelaten. Die achterdocht heeft diverse gronden:

- de Europese richtlijn hakt een aantal knopen niet door. De opmerking dat er een "rechtvaardig evenwicht van rechten en belangen" (considerans 31) moet zijn, is vaag;
- van een dwingende harmonisering is geen sprake. Het zeer controversiële artikel 5 over de uitzonderingen spreekt over één (1) verplichte uitzondering; de overige 20 (!) beperkingen zijn facultatief;
- bij de facultatieve uitzonderingen duikt om de haverklap het afzwakende "tenzij dit niet mogelijk blijkt" op. Vraag is of dat niet indruist tegen het algemene rechtsbeginsel *impossibile nulla obligatio est*,

Het tweede lid van artikel 5 somt 5 handelingen op die facultatief van reproductierecht kunnen worden vrijgesteld en het derde lid bevat een uitvoerige lijst van 15 omstandigheden waarbij – opnieuw facultatief – elk gebruik (reproductie- en mededelingshandelingen) zonder voorafgaande toestemming van de rechthebbende toelaatbaar is.

MINIMALISTISCHE AANPAK

"We willen niet op elke slak zout strooien, maar vanuit Informatie & Maatschappij proberen we die uitzonderingen over te nemen die de goede en normale werking van bibliotheken, archieven en documentatiecentra garanderen ten behoeve van cultuur, onderwijs en wetenschapsbedrijf," aldus Van Borm, volgens wie er "veel werk aan de winkel" was na de eerste aanzet tot omzetting in Belgisch recht via het wetsvoorstel dat senator Philippe Monfils op 23 maart 2001 indiende.

De Luikse liberaal die in 1999 het Europees Parlement geruild had voor de Senaat, herinnerde zich kennelijk de discussies die op Europees niveau al gaande waren rond het auteursrecht en wilde die opgedane kennis in België 'verdisconteren'. Boze tongen voegen eraan toe dat hij zich liet leiden door de bede van (grote) uitgeverijen die zo de pen van de omzettingswetten mee in handen wilden houden/krijgen. Wat er ook van zij, amper een maand na de cruciale stemming in het Europees Parlement had Monfils zijn wetsvoorstel klaar. In Europa zou het nog twee maanden duren voordat de richtlijn in haar definitieve vorm was gegoten en in het *Publicatieblad* was verschenen.

Haast en spoed zijn zelden goed, wil een oude wijsheid. Ook Monfils ont-snapt daar niet aan. Zijn eerste wetsvoorstel was ronduit minimalistisch maar in zijn 'beperkte' duidelijk van aard voor grote onrust te zorgen bij rechthebbenden én consumenten. Hoe onvoldragen het eerste wetsvoorstel ook was, bleek op 6 februari 2002 toen de Raad van State enkele ingrijpende wijzigingen suggereerde. Enkele weken later (26 februari) publiceerde het ministerie van Justitie een voorontwerp van wet en riep het de betrokken sectoren op opmerkingen en suggesties in te dienen. Enkele informele vergaderingen in de Senaat onder leiding van Philippe Monfils mondden op 1 juli 2002 uit in een reeks amendementen van Monfils op zijn eigen wetsvoorstel. Enkele dagen later keurde de regering op haar beurt amendementen goed.

"En dan wordt enkele weken later het dossier van Justitie overgeheveld naar Economische Zaken," zo stipt Julien Van Borm aan. Als verklaring houdt hij het zuinigjes bij de officiële versie: de overheveling is deel van de regeringsafspraken. Wie in het politieke milieu zijn oor te luisteren legt, krijgt echter andere verhalen, gaande van moeilijke verhoudingen tussen Monfils en vertegenwoordigers van Justitie tijdens werkvergaderingen tot, algeme-

ner, een zoveelste depreciatie van het ministerie van Justitie in zijn geheel.

Op de vraag of hij een overheveling naar Economische Zaken betreurde, klinkt Van Borm eerder positief. *"Ik vind het niet slecht. Volgens mij moet dat ministerie bijzonder goed kijken naar het algemeen belang en is de kans groter dat de belangen van de gebruikers beter aan bod komen"*.

LAATSTE LOBBYSLAG

De omzetting van de richtlijn kreeg op 18 oktober 2002 nog duidelijker contouren met de neerlegging van een reeks regeringsamendementen. Samen met amendementen van individuele senatoren – Vincent Van Quickenborne, René Thissen, Jean-Marie Dedecker of Jan Steverlynck – vormden ze de basis waarrond de laatste lobby-slag geleverd is maar zonder winnaars/verliezers voor het einde van de legislatuur. Het water tussen de diverse partijen was alsnog te diep om tot een eindtekst te komen. De nieuwe regering heeft dus meteen werk op de plank al is het heel twijfelachtig of de omzetting van de Europese auteursrichtlijn een topprioriteit wordt.

"Het is dus voorbarig een afloop te voorspellen. Vanuit Informatie & Maatschappij zijn we zeer beducht en vrezen we dat bibliotheken, archieven en documentatiecentra straks hun gewone maatschappelijke rol niet meer naar behoren kunnen vervullen. Het auteursrecht beschermt – terecht – de rechten van de auteurs maar voorziet ook uitzonderingen zodat onder andere bibliotheken hun diensten kunnen verlenen zonder de wet te overtreden. We spreken hier van 'fair use'. In een digitale samenleving willen de bibliotheken dezelfde dienstverlening kunnen leveren. Daarom dringen we aan op 'digital is equal' zoals overigens voorzien in de WIPO-akkoorden, maar in de voorliggende ontwerp-teksten trekken we voorlopig aan het kortste eind. We dreigen nog meer uitgerangeerd te geraken nu steeds

meer papieren publicaties verdwijnen en door elektronische nieuwsdragers vervangen worden. We moeten op dezelfde manier met deze laatste kunnen omgaan om onze maatschappelijke rol naar behoren te blijven vervullen.

De onrust is des te groter omdat de richtlijn en het (geamendeerde) wetsvoorstel Monfils de zogenaamde driestappentoets hebben overgenomen uit de WIPO-akkoorden. De driestappentoets bepaalt dat uitzonderingen op het auteursrecht slechts toegestaan zijn als er tegelijk aan drie voorwaarden is voldaan:

- *afwijkingen kunnen slechts in welbepaalde uitzonderlijke situaties;*
- *ze mogen geen afbreuk doen aan de normale exploitatie van het werk;*
- *en ze mogen de wettige belangen van de rechthebbenden niet onredelijk schaden.*

Voor ons is die driestappentoets een bittere pil om te slikken," aldus nog Van Borm omdat op die manier de belangen van de auteurs, of liever de uitgevers, onredelijk fel zijn beschermd.

De driestappentoets is een 'oud zeer' en duikt al op in de Conventie van Bern, de 'moeder van alle auteurswetgeving'. Omdat de onderhandelaars er in 1886 niet in slaagden een klare lijn te trekken over de toegestane uitzonderingen, namen ze hun toevlucht tot een passe-partoutoplossing waarin iedereen zich kon vinden. Bij elke onderhandeling over auteursrecht is nadien teruggegrepen naar deze toverformule.

Volgens Van Borm heeft 'zijn' vereniging *"absoluut geen moeite"* met de notie 'billijke vergoeding' als ze inderdaad 'billijk' is. Ook de vraag van bijvoorbeeld Reprobel om voor scanners een heffing te voorzien, is niet onoverkomelijk. Hij vraagt wel dat de rechthebbenden zich realiseren dat bibliotheken, archieven en documentatiecentra gratis 'winkeltje spelen' voor hun werken die na 5 tot 10 jaar geen economische waarde meer hebben en

Europese richtlijn auteursrecht:
geen hapklare brok in België

dat gedurende een periode van 70 jaar na het overlijden van de auteur. Zonder de bibliotheken is er geen leen en ook geen reden voor het instellen van een heffing op die leen. "Het anders voorstellen, is unfair".

blibliotheken, archieven en documentatiecentra hebben zich de jongste jaren tot informatici moeten omscholen om mee te kunnen in de digitale samenleving. Nu ziet het er naar uit dat ze best ook nog een diploma van jurist halen om precies te weten wat ze mogen. De tijd is voorbij dat bibliothecarissen de ietwat sullige, stofjas dragende en wat wereldvreemde figuren waren. Enkele decennia geleden golden piloten in het Britse The book of averages nog

"WERKNEMERS VAN BIBLIOTHEKEN, ARCHIEVEN EN DOCUMENTATIECENTRA HEBBEN ZICH DE JONGSTE JAREN TOT INFORMATICI MOETEN OMSCHOLEN OM MEE TE KUNNEN IN DE DIGITALE SAMENLEVING. NU ZIET HET ERNAAR UIT DAT ZE BEST OOK NOG EEN DIPLOMA VAN JURIST HALEN OM PRECIJS TE WETEN WAT ZE MOGEN. DE TIJD IS VOORBIJ DAT BIBLIOTHECARISSEN DE IETWAT SULLIGE, STOFJAS DRAGENDE EN WAT WERELDVREEMDE FIGUREN WAREN."

Hoe het met de omzetting van de Europese richtlijn in Belgisch recht uiteindelijk zal aflopen, kunnen Julien Van Borm en Wim De Vos absoluut niet zeggen. "We hebben wel onze agenda, maar of we straks onze bekommelingen vertaald krijgen, is niet zeker," zo stippen ze aan. "Werknemers van bi-

als de mensen met het meest stresserende beroep. Pastroors hadden het rustig, maar 'the least stressing profession' was dat van bibliothecaris. In een eventuele herdruk is die indeling aan enige herziening toe, want vandaag is onze baan veeleisend en zeker ook 'stressing' geworden."

DIGITALE BRONNEN

- de tekst van de richtlijn is terug te vinden op: http://europa.eu.int/eur-lex/pri/nl/oj/dat2001/L_167/L_16720010622nl00100019.pdf
- wetsvoorstel Philippe Monfils: http://www.senate.be/www/webdriver?Mlval=index_senate&M=5&LANG=nl
- wetsvoorstel Joke Schauvliege: <http://www1.dekamer.be/wwwcfm/flwb/cfm/dossier.cfm?lang=N&legislat=50&dossierID=2112>
- <http://www.vbad.be>
- <http://www.reprobel.be>
- <http://www.den.nl/thema/auteursrecht.html>
- <http://www.alai.ca/documents/nl.pdf>
- <http://www.eblida.org/>
- <http://www.ifpi.org/>
- <http://www.auteursrecht.nl/auteursrecht/home.asp?metnaam=auteursrecht>
- <http://www.ivir.nl/dossier/auteursrecht/richtlijn/dossier.html>

GESCHREVEN BRONNEN

- *Auteurs & Media*, Larcier, Brussel
- *Mediaforum*, Cramwinckel, Amsterdam
- *Computerrecht*, Kluwer, Deventer
- *Informatierecht/AMI*, Cramwinckel, Amsterdam

SAMENVATTING

Twee jaar geleden raakten Europees Parlement en Raad het, na intens lobbywerk, eens over de zogenaamde auteursrichtlijn. Zo'n regelgeving was nodig opdat de Europese Commissie internationale verplichtingen over intellectuele eigendom kon nakomen.

Namens de bibliotheken, documentatiecentra en archieven bedong Eblida de belangrijke 'bibliotheekuitzondering'. Net als de universiteiten, het onderwijs en sociale instellingen ontsnappen bibliotheken wegens hun maatschappelijke functie aan de harde economische rechten van de auteurs.

Over de omzetting van de Europese richtlijn in Belgisch recht is het laatste woord nog niet gezegd en is gezonde achterdocht op zijn plaats. De richtlijn geeft immers slechts een algemeen kader dat de lidstaten relatief vrij mogen invullen. Een eerste poging van de Luikse liberale senator Philippe Monfils getuigde van een minimalistische aanpak. De voorbije maanden is druk gesleuteld aan en gelobbyd voor een nieuwe tekst maar het water tussen de diverse partijen was nog te diep om tot een besluit te komen.

ABSTRACT

Two years ago, the European Parliament and Council agreed on the so-called copyright directive, after a period of intensive lobbying. Such a regulation was necessary for the European Committee to fulfil its international obligations concerning intellectual property. On behalf of libraries, documentation centres and archives, Eblida obtained an important exception for libraries. Because of their social function, libraries escape the hard economic rights of the authors, just like universities, education and social institutions. The conversion of the European Directive into Belgian law is still a long way off, and a healthy sense of suspicion is in order. For, the directive merely provides a general frame, which the member states may interpret in a relatively free way. A first attempt by the Liege liberal senator Philippe Monfils testified to a minimalist approach. The past months saw a great deal of doctoring and lobbying, but the water between the several parties was still too deep to come to an agreement.